

Wrocław, 3-01-2020 r.

Prof. dr hab. Janusz Olearnik
Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu
Zakład Zarządzania w Turystyce

OCENA

**dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego, popularyzatorskiego
i w zakresie współpracy międzynarodowej dr Elżbiety Skąpskiej
w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia**

Przesłanki formalno-prawne przygotowania recenzji

Podstawę formalno-prawną niniejszej recenzji stanowi decyzja Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 10 września 2019 r. o powołaniu mojej osoby w skład komisji habilitacyjnej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Elżbiety Skąpskiej wszczętego w dniu 28 marca 2019 r. w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia i powierzeniu mi roli recenzenta. Recenzja została przygotowana na podstawie dokumentów przesłanych przez Dyrektora Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego dr hab. Jacka Batogę w dniu 19 listopada 2019 roku.

Recenzja uwzględnia stan prawny zapisany w następujących przepisach:

- *Ustawa z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789);*
- *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2017 r. poz. 261);*
- *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. nr 196 poz. 1165).*

Przesłana dokumentacja obejmuje: wniosek Kandydatki o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego wraz z załącznikami: kopia dyplomu doktorskiego (zał. 1), autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć w języku polskim i angielskim (zal. 2 i 3), wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki (zal. 4), zaświadczenia o przyjęciu prac naukowych przez redakcje wydawnictw (zal. 5), dane kontaktowe (zal. 6), zobowiązanie do pokrycia kosztów postępowania (zal. 7), płytę CD z wersją elektroniczną dokumentów (zal. 8) oraz odrębnie – odbitki wybranych publikacji spośród niewchodzących do głównego osiągnięcia naukowego (zal. 9). Ponadto do dokumentacji dołączono **monografię** wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe pt. *Racjonalność gospodarowania – perspektywa usług*, Wyd. CeDeWu 2019, ISBN 978-83-8102-182-1, recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Józefa Famielec, prof. dr hab. Eulalia Skawińska.

Stwierdzam, że przekazana mi do recenzji dokumentacja jest kompletna i poprawnie opracowana, spełniając wymogi formalne związane z postępowaniem.

Sylwetka Habilitantki

Dr Elżbieta Skąpska jest absolwentką studiów 1. stopnia w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Białymstoku (1997 r.), następnie absolwentką studiów 2. stopnia (ekonomia) w Uniwersytecie w Białymstoku (1999 r.).

Z przedstawionej dokumentacji nie wynika, jaką aktywność zawodową Kandydatka realizowała w latach 1999-2008 (po ukończeniu studiów 2. stopnia), ale w roku 2007 uzyskała stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii w Uniwersytecie w Białymstoku na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Rozwój sektora usług a dynamika gospodarki narodowej* (promotor dr hab. Zdzisław Czajka, prof. Uniwersytetu w Białymstoku).

Od roku 2008 jest zatrudniona w Politechnice Białostockiej, w okresie 2008-2010 jako asystent, a od 2010 do chwili obecnej – jako adiunkt w Zakładzie Ekonomii Menedżerskiej na Wydziale Inżynierii Zarządzania. Jest nauczycielem akademickim specjalizującym się w naukach ekonomicznych. Jej profil naukowy w uproszczeniu definiują dwie kategorie: pierwsza to **ekonomia**, a druga to **usługi**. Zainteresowania i dokonania w zakresie ekonomii obejmują zarówno ujęcie makro, jak i mikro, natomiast badania nad usługami mają kontekst ich powiązań z rozwojem gospodarki i z racjonalnością gospodarowania. O ile ekonomia jest w tym zestawieniu kategorią ogólniejszą, fundamentem, układem odniesienia, o tyle usługi jako obszar badawczy są dla Habilitantki jej oryginalnym polem, nie tak często uprawianym przez uczonych zajmujących się ekonomią. Warto zauważyć, że kariera naukowa Habilitantki w środowisku akademickim

jest stosunkowo krótka i obok pracy nad rozprawą doktorską obejmuje tylko 12 lat. Dodatkowo – ta kariera rozwija się na uczelni technicznej (Politechnice Białostockiej), co dla ekonomistów stanowi pewne utrudnienie w budowaniu relacji środowiskowych i kooperacji naukowej. Dlatego z uznaniem należy przyjąć bardzo dużą aktywność Kandydatki jak chodzi o uczestnictwo w konferencjach naukowych - krajowych i międzynarodowych.

Habilitantka w autoreferacie wyróżnia cztery obszary swoich naukowych poszukiwań: sektor usług i jego znaczenie dla rozwoju gospodarczego, przedsiębiorczość w usługach, innowacyjność w usługach, racjonalność w usługach. Jak widać, wyłania się z tego bardzo wyrazisty profil, oparty na konsekwentnej drodze poszukiwań naukowo-badawczych. W tym sprecyzowanym zakresie mieści się konkretny dorobek naukowy dr Elżbiety Skąpskiej, który należy poddać ocenie.

Ogólna ocena dorobku naukowego dr Elżbiety Skąpskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych – ujęcie ilościowe i bibliometryczne

Dorobek Habilitantki przed uzyskaniem stopnia doktora zawiera 4 publikacje, powstał on w latach 2004-2006.

Ilościowy dorobek publikacyjny Habilitantki **po uzyskaniu stopnia naukowego doktora** (tj. w okresie 12 lat od 2007 do 2019) obejmuje łącznie **53 pozycje**, a jego wewnętrzną strukturę tworzą:

- **2 monografie**, w tym jedna wskazana jako osiągnięcie naukowe pt. *Racjonalność gospodarowania – perspektywa usług*, a druga to monografia wydana za granicą (w Niemczech);
- **25 rozdziałów** w monografiach, w tym 20 jednoautorskich i 5 współautorskich, w tym 4 wydane za granicą;
- **24 artykuły w czasopismach** (17 jednoautorskich), w tym 6 w czasopismach zagranicznych, w tym jeden z IF;
- **1 publikacja pokonferencyjna** w bazie WoS
- **1 opublikowana recenzja naukowa.**

Biorąc pod uwagę, że od czasu uzyskania stopnia naukowego doktora do czasu sporządzenia wniosku upłynęło 12 lat, powyższy dorobek należy uznać jako dość pokaźny pod względem ilościowym. Średniorocznie publikowane były 4 prace.

Należy zauważyć duży udział prac jednoautorskich, przekraczający 75 procent.

10 spośród 52 prac zostało opublikowanych za granicą, co jest dość wysokim udziałem. Dodatkowo spośród 42 publikacji krajowych - 12 opublikowano w języku angielskim. Można więc dostrzec starania o upowszechnienie swoich badań w skali międzynarodowej.

Suma uzyskanych punktów (wg punktacji MNiSW na rok 2018) za publikacje naukowe po uzyskaniu stopnia doktora (z uwzględnieniem 100 punktów za monografię z roku 2019) wynosi **366,5**.

Wg podanych przez Autorkę informacji liczba cytowań publikacji w bazie WoS wynosi **2**, a według Publish or Perish – **20**, natomiast indeks Hirscha wynosi **1**. Jak widać - w ujęciu bibliometrycznym dorobek Habilitantki prezentuje się skromnie.

Ocena głównego osiągnięcia Habilitantki

Monografia pt. *Racjonalność gospodarowania – perspektywa usług*, która ukazała się w Wydawnictwie CeDeWu w 2019 roku (252 strony) została wskazana jako główne osiągnięcie naukowo-badawcze i jest moim zdaniem widocznym uwieńczeniem działalności naukowo-badawczej Habilitantki w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora.

Problematyka książki nawiązuje do profilu wykształcenia Autorki oraz Jej wieloletnich zainteresowań badawczych związanych z rozwojem sektora usług w gospodarce. Tak zarysowane pole badawcze mieści się wyraźnie w naukach ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia, w tym w zakresie teorii usług. Jeśli chodzi o sektor usług jako przedmiot współczesnych badań, to rozwinął się on zwłaszcza w latach 70. i 80. XX wieku (m.in. Cz. Niewadzi, M. Daszkowska, K. Rogoziński, A. Styś, M. Szukalski), by w kolejnym okresie przełomu XX i XXI wieku ewoluować w stronę badań nad jego urynkowaniem i komercjalizacją usług w gospodarce (J. Mazur, M. Pluta-Olearnik, A. Panasiuk i inni).

W monografii Habilitantka przyjęła określone podejście badawcze w ramach którego sformułowała: problem badawczy, hipotezę główną i trzy hipotezy cząstkowe, cel główny badań i cztery cele szczegółowe. Układ i opis tych elementów przedstawione we Wstępie są bardzo dobre. Zaprojektowana procedura badawcza świadczy o odpowiednich kompetencjach metodycznych Habilitantki. Trzeba podkreślić jasną logikę i spójność sformułowań kolejnych etapów badań.

Zgodnie z tytułem monografii kluczową kategorią jest racjonalność gospodarowania, tu odnośzona do szeroko pojętej działalności usługowej. Autorka stawia zasadnicze pytanie: czy racjonalność gospodarowania ma wymiar uniwersalny, czy też należy ją traktować odrębnie z

perspektywy usług (mających swoją specyfikę)? Z całej książki wynika, iż usługi wymagają osobnego traktowania, z racji swojej specyfiki, a Autorka stara się to wykazać w toku analiz teoretycznych oraz badań empirycznych. Jako potwierdzenie Autorka w części finałowej przedstawia własną definicję racjonalności gospodarowania w usługach, eksponując rolę umysłu ludzkiego, „który w usługach (*tylko - J.O.*) w niewielkim stopniu/obszarze może być zastąpiony umysłem sztucznym (np. komputerem)” (s. 171).

Treść pracy jest zbudowana z czterech rozdziałów.

Pierwszy skupia się na objaśnieniu i analizie pojęcia racjonalności gospodarowania, prowadząc do sformułowania przesłanek jego zredefiniowania, a ściślej mówiąc – do uwzględnienia specyfiki usług w interpretacji racjonalności. Autorka uznając uniwersalny charakter kategorii racjonalności stwierdza, że „wymaga ona relatywizacji do motywu postępowania człowieka gospodarującego w zakresie usług” (s. 54).

Drugi rozdział jest poświęcony pojęciu usług, a zwłaszcza rozumieniu racjonalności w odniesieniu do tej kategorii. Autorka posiada ogromną wiedzę na ten temat, świetną orientację w teorii usług i w racjonalności gospodarowania, ale mimo tego ten rozdział pracy jest mało udany. Rozważania są miejscami niespójne, nie układają się w jeden wątek, jest wrażenie chaosu. Potwierdza to też nieprecyzyjna terminologia w odniesieniu do pojęć szczególnie ważnych dla tej pracy. Przykładowo – tylko w podrozdziale 2.5 używa się pokrewnych lub zastępczych określeń takich jak: wyznaczniki racjonalności, wyznaczniki oceny racjonalności, zmienne decydujące o racjonalności, czynniki racjonalności, kryteria oceny racjonalności, mierniki oceny racjonalności. W rozdziale tym pojawia się obszerny podrozdział 2.4 na temat nowych rodzajów usług, którego treść zdaje się słabo korespondować z tematem głównym książki. Poważniejszą sprawą jest jednak to, że w tym rozdziale nie udowodniono w dostatecznym stopniu fundamentalnego dla pracy twierdzenia, iż specyfika usług narzuca ich szczególne rozumienie i odpowiednie traktowanie w kategorii racjonalności gospodarowania. W ważnym dla pracy p. 2.5 racjonalność usług nie jest wystarczająco objaśniona (s. 99 i nast.). W szczególności brakuje rozróżnienia jej istoty z dwóch punktów widzenia: usługodawcy (przedsiębiorcy, dostawcy) i usługobiorcy (klienta, konsumenta). Autorka deklaruje (s. 106), że w monografii rozpatruje się punkt widzenia usługodawcy, ale w treści często pojawiają się wątki dotyczące opcji konsumenckiej. Uważam to za słuszne, ale w tekście brakuje teoretycznego uzasadnienia takiego podejścia. A przecież racjonalność przejawia się w decyzjach, w dokonywanych wyborach – tak przez usługodawców, jak i konsumentów. W całej pracy takie rozróżnienie nie zostało jasno przedstawione.

Rozdział trzeci jest w całości poświęcony analizie wyników badań empirycznych. Wylaniający się z analiz warsztat badawczy Autorki zdaje się być nienaganny – uporządkowanie procedur badawczych, logika prac i wywodów, dobór metod i narzędzi, wykorzystanie metod statystycznych, odniesienie wyników empirycznych do hipotez badawczych. Wszystkie wymienione elementy warsztatowe zasługują na pochwałę. Jednakże dwa elementy zakłócają to korzystne wrażenie. Pierwszy jest taki, że wśród badanych zagadnień pojawia się temat jakby „z innego świata” – badania nad zaufaniem do usługodawcy. Te skądinąd ciekawe badania nie mieszczą się w nurcie rozważań nad racjonalnością, przynajmniej nie zostało to w pracy wykazane, nie stworzono teoretycznej platformy uzasadniającej podjęcie tego tematu. Drugie zastrzeżenie dotyczy doboru respondentów do badań ankietowych. Trudno uznać za słuszne w badaniach nad zaufaniem do usługodawcy, że 2/3 respondentów (s. 120) to studenci i emeryci. Ogranicza to zasadność uogólnienia wyników badań na całą populację.

Rozdział czwarty jest próbą syntezy teoretycznej określonej przez Autorkę jako „konceptualizacja racjonalności gospodarowania w działalności usługowej”. Przedstawiane tam rozważania i sugestie teoretyczne raczej słabo są powiązane z wykonanymi wcześniej badaniami empirycznymi, zdają się być odrębnym tokiem wywodów. Autorka zgłasza propozycje nowych podziałów usług, to ważna część syntezy, ale jeśli dobrze zrozumiałem, to nie są to podziały zamknięte, a jedynie wskazanie jakichś nowo wyodrębnianych i nazwanych typów usług (ordo, progresywne, nowofalowe), które nie układają się w klasyfikację (s. 172 i nast.). Ważną jak sądzę częścią pracy jest model (zarys modelu) zależności między działalnością usługową a jej racjonalnością. Autorka stara się pokazać istotę tych zależności pod kątem poszukiwania racjonalności optymalnej, gdzieś między zerową, niską i wysoką, biorąc pod uwagę trzy stopnie relacji usługodawcy z usługobiorcą. Przyznaję, że model jest trudny do percepcji, zapewne nie jest on dobrze objaśniony.

Monografię zamyka część **Zakończenie**, która jest bardzo przejrzystym i syntetycznym podsumowaniem głównych ustaleń. Autorka jasno odnosi się do ustalonych na wstępie celów i hipotez, pokazując stopień ich osiągnięcia lub potwierdzenia. Ta niedługa część pokazuje, że Autorka doskonale porusza się po swojej materii badawczej, respektując konieczność weryfikacji celów i hipotez oczekiwaną przez czytelnika.

Na końcu książki jest umieszczony spis literatury, a także niezbędne wykazy i załączniki dokumentujące wykonane badania empiryczne.

Podsumowując analizę książki przedstawionej jako główne osiągnięcie naukowe Habilitantki stwierdzam co następuje.

Po pierwsze – Autorka podjęła wyjątkowo trudny temat z uwagi na wielowątkowość kategorii racjonalności gospodarowania, bardzo rozległy i zróżnicowany obszar sfery usług, a także brak badań empirycznych i teoretycznych w tym zakresie.

Po drugie - dzieło spełnia wymogi monografii naukowej: jest spójne tematycznie z wyraźnie dominującym problemem głównym – racjonalności gospodarowania w odniesieniu do działalności usługowej, zawiera wątki rozważań teoretycznych i badań empirycznych, ma właściwe proporcje i dobrą konstrukcję, widoczne jest przejście od analiz teoretycznych i empirycznych do naukowej syntezy, zawiera wszystkie elementy naukowego opracowania.

Po trzecie – zauważalny jest chaos terminologiczny i brak konsekwencji w prowadzeniu konkretnych wątków merytorycznych, przez co praca jest trudna w odbiorze i sprawia wrażenie nie do końca uporządkowanej.

Po czwarte – główna teza mówiąca o celowości uwzględniania specyfiki działalności usługowej w interpretowaniu kategorii racjonalności gospodarowania nie została w sposób dogłębny i jednoznaczny wykazana. Autorka jest do niej przekonana, recenzent zdaje się także, ale odpowiedniego dowodu w monografii nie ma. Wydaje mi się, że podjęty temat był tak trudny, że osiągnięcie 100-procentowego spełnienia naukowego nie było w ogóle możliwe. Dlatego wytykając Habilitantce ten merytoryczny mankament książki recenzent ma świadomość, że podjęty przez Nią problem potrzebuje jeszcze sporo czasu, aby mógł być rozwiązany do końca i jednoznacznie.

Po piąte – książka pokazuje metodyczną dojrzałość Autorki w podejściu do samodzielnych studiów teoretycznych i badań empirycznych. Badania zostały wykonane na podstawie prawidłowych koncepcji i właściwie dobranych metod.

Po szóste – głębsza analiza książki i badań, na których została ona oparta pozwalają dostrzec elementy oryginalnego wkładu Autorki do nauki, w dyscyplinie „ekonomia”. W wymiarze poznawczym polegają one na takim uporządkowaniu i wzbogaceniu kluczowych dla ekonomii fragmentów teorii racjonalności gospodarowania, które kierują uwagę na specyfikę działalności usługowej – pod kątem jej interpretowania jako działania bardziej lub mniej racjonalnego. W wymiarze metodycznym – Autorka demonstruje potrzebę i konstruuje pewien sposób definiowania stopniowości racjonalności w usługach, a także konstruuje model odzwierciedlający tzw. zintegrowaną racjonalność w usługach. Aplikacyjna wartość ustaleń badawczych w tej pracy nie jest istotna, mimo iż Autorka eksponuje ją na str. 197.

Do tej monografii, podobnie jak do każdego dzieła naukowego podejmującego mało zbadany

problem, można kierować zastrzeżenia i uwagi polemiczne. Jednakże należy docenić, iż warsztat metodyczny jaki prezentuje w monografii dr Elżbieta Skąpska jest w pełni prawidłowy, dojrzały w okresie po uzyskaniu stopnia doktora. Monografia uwidacznia więc progres w rozwoju naukowym Kandydatki.

Stwierdzam, że monografia dr Elżbiety Skąpskiej przedstawiona jako główne osiągnięcie naukowe spełnia wymagania ustawowe, zawiera elementy wzbogacające dotychczasową wiedzę w dyscyplinie ekonomii, w szczególności w odniesieniu do teorii usług. Należy też podkreślić widoczne kompetencje Habilitantki w zakresie metodyki badań własnych, jak i wartości uzyskanych wyników pod względem poznawczym i metodycznym. Habilitantka nie uniknęła „potknięć”, o których mowa w recenzji, ale nie podważają one wskazanego postępu w Jej rozwoju naukowym.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Jak wspomniano, **dorobek publikacyjny** (poza monografią zgłoszoną jako główne osiągnięcie) stanowią 52 publikacje po otrzymaniu stopnia doktora, uzyskane w ciągu 12 lat. Składają się na to:

- jedna monografia *Development of the service sector at the turn of the century. Tendencies, determinants, prospects*, wydana w wydawnictwie Lambert Academic Publishing w Saarbrücken (Niemcy) w języku angielskim w roku 2014, niezalączona do dokumentacji habilitacyjnej, co wydaje się niezrozumiałe i nie pozwala na ocenę tego – jak się zdaje istotnego - elementu dorobku;
- 25 rozdziałów w monografiach (w tym 20 jednoautorskich i 5 współautorskich),
- 24 artykuły w czasopismach (17 jednoautorskich), w tym 6 w czasopismach zagranicznych, w tym jedna z IF;
- jedna publikacja pokonferencyjna w bazie WoS,
- jedna opublikowana recenzja naukowa.

Jest to dorobek znaczący pod względem ilościowym, a jego łączna wartość punktowa wynosi 266,5 pkt MNiSW i jest stosunkowo niewielka (średnio ok. 5 pkt na jedną publikację). Należy dostrzec jedną współautorską publikację z IF 2,177. Autorka sygnalizuje drugą publikację współautorską z IF 3,711 jako „artykuł w procesie recenzyjnym”, zatem nie można tego uznać w ocenianym dorobku.

Publikacje tworzące oceniany tu dorobek mają w większości charakter rozważań teoretycznych, ale około 40 % to artykuły oparte na badaniach empirycznych – to są dobre proporcje.

Przechodząc do omówienia tematyki tej części dorobku naukowego należy wskazać, że powstał on w zdecydowanej większości w jednym obszarze, jakim są usługi, najczęściej traktowane szeroko – jako sektor gospodarki. W tym obszarze Habilitantka konsekwentnie rozwija cztery nurty naukowych poszukiwań: sektor usług i jego znaczenie dla rozwoju gospodarczego, przedsiębiorczość w usługach, innowacyjność w usługach, racjonalność w usługach. Każdemu z tych nurtów można przypisać grupę publikacji, a ich rozkład jest zbliżony, choć widać większy udział prac z pierwszego nurtu merytorycznego, który jest najbardziej ogólny. Habilitantka w załączniku nr 9 przedstawia wybór 11 publikacji w postaci odbitek tekstów. Ich lektura pozwala nabrać przekonania, że Autorka posiadała umiejętność stosowania zasad tworzenia opracowań naukowych w stopniu bardzo dobrym. Zamieszczone teksty artykułów i rozdziałów z monografii są pracami merytorycznie wartościowymi, wykonanymi zgodnie z regułami twórczości naukowej.

Habilitantka jest osobą o wyjątkowej aktywności udziału w **konferencjach naukowych**. W okresie po doktoracie wzięła udział w 65 konferencjach tematycznie powiązanych z jej zainteresowaniami naukowymi, w tym 18 konferencjach międzynarodowych, przedstawiając ogółem 25 referatów.

Ważnym dokonaniem naukowym było uczestnictwo dr Elżbiety Skąpskiej w **dwóch projektach badawczych** – w okresie 2017-2019 była kierownikiem i głównym wykonawcą polsko-białoruskiego projektu *Efektywność usług w układzie transgranicznym Polski i Białorusi*, a w latach 2012-2016 – głównym wykonawcą projektu NCN *Ekonomiczne konsekwencje procesów integracji regionalnej na obszarze WNP*.

Habilitantka odbywała **staże naukowe** w ośrodkach krajowych i zagranicznych. Ogółem można uznać dwa 4-tygodniowe staże za granicą ((2014 r. – Westfalski Uniwersytet Wilhelma w Munster, 2018 – Państwowy Uniwersytet Ekonomiczny w Mińsku), a także dwa 2-miesięczne staże w kraju (2013 – Szkoła Główna Handlowa, 2014 – Uniwersytet Szczeciński).

Podsumowując analizę dokonań w części tzw. pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych stwierdzam, iż:

- wyłania się z niej obraz naukowca o jasno skonkretyzowanych zainteresowaniach mieszczących się w obszarze ekonomii określanym jako ekonomia usług; tematyka badawcza oraz publikacyjna jest prawidłowo zawężona, a Autorka konsekwentnie trzyma się przyjętego kierunku, pogłębiając swoją specjalizację;
- ilość publikacji jest wystarczająca, uzyskana liczba punktów MNiSW zdaje się

stosunkowo mała, a liczba punktów IF oraz cytowań – symboliczna:

- warsztat naukowy i pisarski Habilitantki oceniam wysoko, podobnie jak poziom załączonych artykułów będących próbką jej twórczości naukowej;
- wypada dostrzec i docenić bardzo dużą aktywność Kandydatki jak chodzi o uczestnictwo w konferencjach naukowych, częstokroć połączone z prezentacją referatów, co niewątpliwie podnosi kompetencje merytoryczne oraz sprzyja budowaniu relacji środowiskowych;
- aktywność naukowa Habilitantki ma w wystarczającym stopniu wymiar międzynarodowy (Niemcy, Rosja, Białoruś), co wyraża się: liczbą 10 prac opublikowanych za granicą, dwoma stażami zagranicznymi, czterema warsztatami naukowymi w Niemczech.

Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz w zakresie współpracy międzynarodowej (po uzyskaniu stopnia doktora)

Dr Elżbieta Skąpska posiada **doświadczenie dydaktyczne** zdobyte w okresie 12-letniej pracy w Politechnice Białostockiej. Prowadziła wykłady i ćwiczenia z Ekonomii oraz kilkunastu przedmiotów pokrewnych, będąc autorką programów nauczania z tych przedmiotów – dla studentów i doktorantów. Profil jej aktywności jako dydaktyka jest przejrzysty, skoncentrowany wokół tematyki ekonomicznej. Obok zajęć dydaktycznych na uczelni Habilitantka ma na koncie wykłady i szkolenia o tematyce ekonomicznej dla: maturzystów (2011), seniorów (2018), przedsiębiorców (2009).

Ma w dorobku opiekę nad pracami dyplomowymi (53 licencjatów, 14 magistrów), recenzje prac dyplomowych (110 prac licencjackich i 18 magisterskich), a od 2018 roku pełni rolę promotora pomocniczego w otwartym przewodzie doktorskim (mgr Mariusz Gorustowicz, temat rozprawy: *Determinanty skuteczności procesu świadczenia usług inwestycyjno-budowlanych*).

Dr Elżbieta Skąpska wykazuje sporą aktywność **w zakresie popularyzacji osiągnięć naukowych**, w latach 2008-2019 przedstawiła 25 referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Trzeba też zauważyć jej rolę członka komitetu organizacyjnego (a dwukrotnie sekretarza) czterech białostockich konferencji naukowych (2011-2013).

Habilitantka nie ma liczących się doświadczeń eksperckich, natomiast jest członkiem trzech organizacji naukowych (Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Forum Myśli Instytucjonalnej).

Jeśli chodzi o **współpracę międzynarodową** po uzyskaniu stopnia doktora, to jest ona zauważalna. Największym osiągnięciem jest kierowanie i wykonawstwo polsko-białoruskiego projektu badawczego *Efektywność usług w układzie transgranicznym Polski i Białorusi*, w latach 2017-2019 w ramach umowy o współpracy naukowej między Polską Akademią Nauk a Narodową Akademią Nauk Białorusi. Ważne miejsce w dorobku zajmuje współpraca z uczelniami w Niemczech, która owocowała publikacjami, udziałem w konferencjach i warsztatach.

Habilitantka otrzymała następujące **wyróżnienia** za pracę zawodową: Medal Komisji Edukacji Narodowej (2018 r.); trzykrotna Nagroda Rektora Politechniki Białostockiej za wyróżniającą działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną (2010, 2016, 2018).

Podsumowanie

1. Dorobek naukowo-badawczy dr Elżbiety Skąpskiej, po uzyskaniu stopnia doktora, jest wynikiem konsekwentnej, spójnej i skoncentrowanej na określonym obszarze aktywności badawczej, w zakresie tematycznym obejmującym usługi jako domenę działalności ekonomicznej. Dorobek ten potwierdza znacząca liczba 52 publikacji (po doktoracie), cechujących się dobrym poziomem merytorycznym i w pełni dojrzałym warsztatem metodycznym. Na podkreślenie zasługuje ogromna aktywność konferencyjna (65 konferencji) i liczba prezentowanych referatów (25).
2. W ujęciu bibliometrycznym (IF, bazy cytowań, indeks Hirscha) dorobek Habilitantki prezentuje się skromnie, wskaźniki nie są zadowalające, choć stoję na stanowisku, że to nie wskaźniki rozstrzygają o poziomie dokonań naukowych jakiegokolwiek kandydata. Oceniając rzecz formalnie – Habilitantka ma w dorobku jeden artykuł z listy A MNiSzW.
3. Zakres umiędzynarodowienia w aktywności naukowej Habilitantki jest wystarczający, przejawia się on w realizacji projektów międzynarodowych, udziale w imprezach naukowych za granicą, stażach naukowych oraz publikacjach zagranicznych oraz krajowych - obcojęzycznych.
4. Kandydatka przedstawia jako główne osiągnięcie naukowe monografię pt. *Racjonalność gospodarowania – perspektywa usług*, która ukazała się w Wydawnictwie CeDeWu w 2019 roku. Książka ta posiada określone mankamenty, które wskazałem w tej recenzji, ale uważam, że spełnia w stopniu zadowalającym wymagania ustawowe.

- w szczególności zawiera elementy wzbogacające dotychczasową wiedzę w dyscyplinie ekonomii - w odniesieniu do usług i rozumienia ich racjonalności.
5. Dokonania naukowo-badawcze i publikacyjne poza wyżej wymienioną monografią są wystarczające i reprezentują właściwy poziom.
 6. Stwierdzam, że osiągnięcia naukowo-badawcze (w tym monografia habilitacyjna) dr Elżbiety Skąpskiej spełniają wszystkie kryteria oceny (choć niektóre w stopniu minimalnym), o których mowa w §4 *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. nr 196 poz. 1165)*.
 7. Osiągnięcia Kandydatki na polu dydaktycznym i popularyzatorskim oceniam jako wystarczające, spójne tematycznie, dość znaczne pod względem ilościowym. Zwraca tu uwagę aktywność w popularyzacji nauki oraz spora liczba (67) zakończonych prac dyplomowych oraz funkcja promotora pomocniczego w trwającym przewodzie doktorskim. Stwierdzam, że dorobek dydaktyczny, popularyzatorski oraz międzynarodowa aktywność dr Elżbiety Skąpskiej spełniają w wystarczającym stopniu większość kryteriów, o których mowa w w.w. Rozporządzeniu.

Wniosek końcowy

Nawiązując do art. 16 ust.1 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789)* stwierdzam, że osiągnięcia naukowe dr Elżbiety Skąpskiej uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora stanowią wystarczający wkład w rozwój dyscypliny naukowej ekonomii, a Kandydatka w ocenianym okresie wykazała się istotną aktywnością naukową potwierdzoną okazanym dorobkiem naukowym. **W związku z tym popieram wniosek dr Elżbiety Skąpskiej o nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia.**

